

Валерій Ребкало,

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ

Валерій Шахов,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ

Політична стабільність і політична безпека: характер та механізми взаємозв'язку

Стаття присвячена проблемі взаємозв'язку політичної стабільності і політичної безпеки. Визначається їх сутність, стан реалізації в Україні, наявні загрози. Обґрунтовується роль політичної стабільності в забезпеченні політичної безпеки країни і роль останньої як ключової ланки національної безпеки. Аналізуються механізми досягнення політичної стабільності і забезпечення політичної безпеки.

Стаття орієнтована на широке коло читачів і буде корисною для слухачів Національної академії при вивченні дисциплін, пов'язаних із характеристикою політичних процесів, що відбуваються в Україні, і проблем забезпечення національної безпеки країни.

Ключові слова: політика, державна політика, державна влада, державне управління, національна безпека, політична система суспільства, політична стабільність, політична безпека.

This article is sanctified to the problem of intercommunication of political stability and political safety. Their essence is determined, level of realization in Ukraine, existing threats. The role of political stability in providing of political safety of country and role of the last are grounded as a key link of national safety. The mechanisms of achievement of political stability and providing of political safety are analysed. The article is oriented to the wide circle of readers and will be useful to the listeners of the National academy at the study of disciplines, political processes which take place in Ukraine, and problems of providing of national safety of country, related to description.

Key words: politics, public policy, public power, public administration, national safety, political system of society, political stability, political safety.

Постановка проблеми. В умовах глибоких трансформаційних процесів, які відбуваються зараз в Україні, на особливу увагу заслуговує проблема політичної стабілізації суспільства, яка безпосередньо впливає на ефективність змін у всіх сферах суспільного життя, що, у свою чергу, сприяє забезпеченню політичної безпеки країни. У цьому зв'язку набуває особливої актуальності розробка теоретико-методологічного інструментарію оцінки реального стану політичної системи України з точки зору її стабільності, виявлення факторів, які впливають на неї, та механізмів впливу політичної стабільності на забезпечення політичної безпеки країни.

Аналіз досліджень і публікацій зазначеної проблеми. Проблема політичної стабільності не залишилася поза увагою зарубіжних та вітчизняних дослідників, тією чи іншою мірою вона розглядається в працях таких західних політологів і соціологів, як Г.Алмонд, К.Дойч, Г.О'Доннелл, Д.Істон, С.Ліпсет, Дж.Пауелл, Д.Ростоу, С.Хантінгтон та ін. Наприклад, С.Хантінгтон запропонував так званий інституційний підхід до розуміння проблеми політичної стабільності суспільства, згідно з яким головною умовою стабільності політичних систем визначається наявність сильних політичних інститутів, що здатні забезпечувати ефективне управління суспільством. На ґрунті ж системного підходу Д.Істона та Г.Алмонда політична нестабільність пов'язується з результатом дії відразу кількох процесів, насамперед з кількісним зростанням і якісним ускладненням вимог соціального середовища до політичної системи та порушенням зворотного зв'язку між ними і неефективністю здійснення функцій соціалізації, рекрутування і політичної комунікації. Відповідно до концепцій Д.Ростоу та Г.О'Доннелла рівень стабільності/нестабільності політичної системи пов'язується із взаємодією та співвідношенням ресурсів політичних сил і соціальних груп, які домагаються влади.

Серйозний внесок у дослідження проблеми політичної стабільності та шляхів її досягнення зроблений російськими вченими М.Анохіним, В.Ачкасовим, В. і Л.Зотовими, О.Галкіним, А.Дегтярьовим, В.Ільїним, М.Ільїним, В.Серебрянниковим та ін. У їх працях поняття "політична стабільність" розглядається переважно через призму її взаємозв'язку з категоріями "політичний конфлікт", "політична криза" і відповідно проблема досягнення політичної стабільності пов'язується із застосуванням механізмів подолання конфліктів і криз.

Що ж стосується вітчизняних дослідників, то доволі активно займаються зазначеною проблематикою М.Михальченко, В.Кремень, О.Кіндратець, І.Кіянка, В.Кривошеїн, Г.Ситник. Так, у працях О.Кіндратець проблема політичної стабільності розглядається через призму політичних змін, В.Кривошеїн пов'язує її з проблемою політичних ризиків, І.Кіянка свою дисертаційну роботу присвятила характеристиці сутності та засобам досягнення політичної стабільності в Україні.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Отже, є всі підстави стверджувати, що проблема політичної стабільності не залишається поза увагою дослідників, проте вона ця все ще потребує ґрунтовного аналізу - особливо в контексті її зв'язку з проблемою забезпечення політичної безпеки.

Мета і завдання статті. Звідси випливає головні мета і завдання статті - проаналізувати різноманітні підходи до розуміння сутності категорії "політична стабільність" і надати авторське бачення проблеми; визначити роль і вплив політичної стабілізації на вирішення завдань трансформаційних перетворень у суспільстві та прискорення процесів його демократичного улаштування; визначити сутність поняття "політична безпека" та виявити її зв'язок з проблемою досягнення політичної стабільності, екстраполюючи відповідні висновки на вітчизняні політичні реалії.

Виклад основного матеріалу. Досвід незалежного розвитку України протягом 20 років достатньо переконливо свідчить, що вирішення завдань перехідного періоду від тоталітарних до демократичних форм улаштування суспільного життя у різних його сферах надмірно затягнувся. І чи не найважливішою причиною цього прикрого факту є те, що цей розвиток відбувався в умовах постійного і надзвичайно гострого політичного протистояння, відсутності консенсусу політичних сил у розумінні сутності національних інтересів країни та шляхів їх досягнення, в умовах постійної політичної нестабільності, яка фактично перетворилася в перманентне явище.

Усе це не могло не заважати проведенню радикальних реформаційних перетворень. Тому не випадково нинішня влада чи не найважливішим своїм здобутком вважає саме досягнення політичної стабільності. Проте виникає питання: наскільки досягнута політична стабільність відповідає демократичним нормам і процедурам і чи зможе вона дійсно позитивно вплинути на прискорення трансформаційних процесів в Україні?

У наукових працях поняття "політична стабільність" вживається доволі часто, однак воно ще й досі не отримало однозначного розуміння. Дослідники єдині в тому, що політична стабільність є поняттям досить складним і багатомірним і являє собою "узагальнюючу, комплексну і функціональну характеристику якості взаємодії основних суб'єктів політики, ефективності діяльності владних структур, здатності політичного керівництва і суспільства в цілому адекватно відповідати на виклики часу і вирішувати поточні завдання, зберігаючи стійкість і необхідний рівень згоди між основними політичними силами" [1, с. 388]. Стабільність означає нормальне функціонування політичної системи, коли всі її механізми працюють злагоджено, без збоїв, коли в суспільстві панує принцип "рівність усіх перед законом і рівність закону для всіх", а влада користується авторитетом і довірою громадян. Стабільність зберігається завдяки балансу інтересів соціальних груп і таким чином виступає як критерій стану суспільного життя, як оцінка рівня суспільної злагоди.

У російському словнику "Политология. Энциклопедический словарь" це поняття визначається як "система зв'язків між різними політичними суб'єктами, для якої характерні певна цілісність і здатність ефективно реалізувати покладені на неї функції (функціональність)" [2].

У західній політології політична стабільність здебільшого розглядається як одна з форм соціальної стабільності, як такий стан співвідношення різних соціальних груп і політичних сил, який не дає жодній з них можливості змінити політичну систему на свою користь. Стабільність розглядається ними також як неіснування в суспільстві реальної загрози нелегітимного насилля або наявності в державі можливостей, які дають змогу в кризових ситуаціях впоратися з нею; неможливість спалаху громадянських війн або інших форм військових конфліктів (мінімальна стабільність); здатність демократичних структур швидко реагувати на зміну суспільних настроїв; як функція демократії, що включає участь громадян в управлінні державою через інститути громадянського суспільства (демократична стабільність); стабільність розглядається й як функціонування одного уряду протягом тривалого часу; її пов'язують із конституційним порядком; стабільність розглядається як наслідок існування легітимної влади, як відсутність структурних змін у політичній системі або як наявність здатності управляти ними [3, с. 60].

Не викликає заперечення той факт, що рівень політичної стабільності безпосередньо впливає на якість і ефективність виконання державною владою своїх управлінських функцій. З іншого боку, той політичний режим, який краще управляє, у політичному відношенні є більш сталим і стабільним. Проте власне управлінські завдання доволі часто мають для політичного режиму допоміжний характер, особливо тоді, коли виникає необхідність зміцнювати домінуючі позиції правлячої еліти.

Політична стабільність забезпечує рівновагу, збалансованість соціальної системи. Проте вона не є ознакою, притаманною лише демократичному суспільству, і може бути характерною для будь-якого політичного режиму. Більш того, тоталітарний режим взагалі не спроможний існувати в умовах політичної нестабільності - це неминуче призведе його до краху, про що переконливо свідчить результат горбачовської "перебудови". Інша справа, що та чи інша суспільна система, той чи інший політичний режим визначають і характер політичної стабільності. Тоталітарному режиму притаманна стабільність, що заснована на формуванні соціальнооднородного суспільства, де вона забезпечується репресіями, насильством, примусом і спрямовується на ліквідацію будь-якого інакомислення, на протидію і насильницьке усунення будь-якої опозиції. Такі ж самі методи досягнення політичної стабільності, хоча й менш жорсткими заходами, притаманні авторитарним режимам. І тільки в умовах демократичного ладу політична стабільність не є самоціллю, а розглядається скоріше як засіб досягнення рівноваги со-

ціально-політичних інтересів, як механізм самоврегулювання соціальних і політичних відносин. Лише в демократичному суспільстві політична стабільність забезпечує можливість адаптації політичної системи і всього суспільства до змін і умов їх існування, що дає змогу характеризувати політичну стабільність такого суспільства як динамічну, а не таку, що застигла, як це характерно для авторитарних і тоталітарних систем.

Ще однією ознакою політичної стабільності в умовах демократії є те, що, адаптуючись до середовища, вона надає можливість врегульовувати існуючі в суспільстві конфлікти, а не придушувати їх. Адже конфлікт може відігравати й позитивну роль, виступаючи як джерело розвитку, сприяючи прогресивним змінам у житті суспільства і формуванню соціальної рівноваги.

Суспільство не може розвиватися безконфліктно, оскільки різноманітність суспільних інтересів породжує постійні конфлікти між ними. Проблема полягає в тому, щоб не допустити такого загострення конфліктної ситуації, яке б призвело до розколу суспільства, відкинуло його назад у своєму розвитку. Застосування демократичних процедур саме і забезпечує для цього широкі можливості, створюючи таким чином додаткові умови забезпечення політичної стабільності суспільства, яка, у свою чергу, сприяє успішному розв'язанню існуючих у ньому суперечностей і конфліктів. У цьому і виявляється взаємозв'язок між політичною стабільністю та суспільним прогресом.

Отже, зауважимо ще раз, політична стабільність не є самоцінністю і самоціллю суспільного розвитку. Більш того, дехто з дослідників взагалі вважає, що стан спокою, стабільності не може бути ідеалом відкритої соціальної системи. "Хоч як це парадоксально, - зауважує у цьому зв'язку О. Черняєв, - але найбільш стійким по відношенню до впливів зовнішнього середовища станом системи може бути стан максимально можливої нестійкості", оскільки "метою розвитку будь-якої організаційної структури є не досягнутий стан, а становлення, власне, рух, шлях у повній відповідності із латинським висловом "Via est vita", що означає "Життя - в русі" [4, с. 22].

З подібними поглядами в цілому можна погодитися, оскільки, дійсно, головним є не сам ідеал, до якого прагнуть, а рух до нього. Проте якщо розглядати політичну стабільність не як ідеал, а як механізм, то не можна не визнати, що відсутність політичної стабільності навряд чи може забезпечити необхідні передумови для того, щоб рухатись у бажаному напрямі. Адже чим відрізняється політична нестабільність? Її характерними ознаками є: загострення протиріч між владою і народом; посилення відчуження владних структур від суспільства і зростання недовіри до них; незадоволення політикою регулювання доходів різних груп населення, що призводить до різкої поляризації; зниження життєвого рівня населення і зростання безробіття. Вона характеризується також різними проявами політичного екстремізму; низькою ефективністю національної політики, зростанням

міжнаціональних і міжрегіональних конфліктів; етноконфесійними конфліктами; хвилями масової міграції; занепадом панівної ідеології і моралі; зростанням злочинності тощо [5, с. 63]. То чи можна за таких умов казати про сприятливі перспективи для розвитку суспільства і забезпечення національної безпеки?

Звісно, що сприятливі умови для цього можуть бути створені тільки завдяки досягненню стабільності політичної системи, для чого мають бути задіяні механізми, які покликані бути гнучкими інструментами регулювання загальнодержавних, соціально-групових і особистісних інтересів через відповідні структури влади й управління.

Очевидно, що юридичною, правовою основою належної взаємодії всіх ланок політичної системи, без якої не можливе її стабільне функціонування, є основний закон країни - конституція. Саме вона окреслює коло повноважень кожної з гілок влади і кожного суб'єкта політичних відносин з приводу розробки соціально-економічної політики, прийняття стратегії розвитку суспільства і відповідних політичних та управлінських рішень. Тому не випадково в резолюції ПАРЄ "Функціонування демократичних інституцій в Україні", що була прийнята навесні 2011 р., наголошується, що "єдиний шлях, яким можна забезпечити довготривалу політичну стабільність, є конституційні зміни, які встановлять чіткий розподіл влад, а також запровадять належну систему стримувань і противаг між та всередині виконавчої, законодавчої та судової гілок влади" [6].

Іншою важливою системою політичних механізмів, що забезпечує стійкість і стабільність політичних відносин, є законодавчо-нормативні акти, в рамках яких забезпечується соціально-економічна політика і приймаються державні рішення. Саме вони покликані служити механізмом забезпечення стійкості в політиці модернізації (або трансформації) суспільства на певних етапах його переходу від однієї якості до іншої.

Третім елементом сукупності зазначених механізмів досягнення політичної стабільності є політичні партії, які представляють і захищають інтереси різних прошарків суспільства і виступають як провідний політичний механізм формування політичної влади і мають бути відповідальними перед суспільством за свою політичну діяльність, прагнути до забезпечення згоди з іншими політичними силами і приймати політичні рішення не лише в інтересах провідних соціальних сил суспільства, але насамперед в інтересах усього суспільства, забезпечувати доцільну життєдіяльність політичної системи.

До числа пріоритетних і найбільш ефективних механізмів досягнення політичної стабільності слід віднести й політичну діяльність регіональних еліт. Адже зрозуміло, що навряд чи можна вести мову про якусь політичну стабільність у державі, якщо регіональна еліта протидіє політиці центральних органів влади, якщо її політична діяльність спрямовується не на

досягнення злагоди у суспільстві в цілому, а на його розкол або протиставлення інтересів населення даного регіону загальнодержавним інтересам.

Сьогодні в практиці забезпечення стабілізації суспільства все більш значну роль відіграють механізми досягнення політичної згоди суб'єктів суспільного розвитку, з одного боку, і органів державної виконавчої влади - з другого. Йдеться про такі форми суспільної згоди, як, скажімо, міжпартійні коаліції в передвиборчому марафоні, міжфракційні угоди для прийняття того чи іншого рішення в парламенті тощо.

До числа ефективних політичних механізмів досягнення суспільної злагоди, а значить і політичної стабільності слід віднести також засоби масової інформації, вплив яких на соціально-економічні процеси і особливо на суспільну свідомість важко переоцінити.

До системи політичних механізмів, за допомогою яких забезпечується політична стабільність, досить конструктивно "вписується" ще й таке джерело впливу на свідомість мас та їх співробітництво з владою всіх рівнів, як інститут громадських зв'язків. У даному випадку йдеться про розвиток системи "паблік рилейшнз", запровадження різноманітних форм організації безпосередніх зустрічей керівників владних структур усіх рівнів з населенням, зустрічі в колективах, постійне вивчення громадської думки та її широке висвітлення і та ін.

До названих механізмів слід додати ще й такі, що безпосередньо пов'язані з впровадженням соціально-економічної політики, а також механізми кадрової державної політики як на всіх рівнях державної влади, так і на рівні місцевого самоврядування.

Як бачимо, механізми досягнення політичної стабільності є надзвичайно різноманітними, і головне тут полягає у їх комплексному застосуванні.

Не менш важливим у цьому зв'язку є ще й той факт вітчизняних політичних реалій, що на заваді досягненню політичної злагоди в Україні стає непоступливість, нетерпимість до інших поглядів і позицій, що панує між різними групами української політичної еліти. Не буде перебільшенням стверджувати, що головна небезпека для українського суспільства полягає сьогодні в небезпеці розколу нації на ґрунті регіональних, релігійних, політичних особливостей. Така небезпека пов'язана не тільки із суперечливими інтересами представників політичної еліти різних регіонів країни, а ще і з особливостями політичної культури, зокрема нестачею культури толерантності. В Україні сьогодні наявний її дефіцит.

Толерантність це невід'ємний атрибут моралі людства, і порушення її принципів є проявом аморальності. З іншого боку, толерантність виступає як запорука суспільної злагоди і створює моральні підвалини для досягнення політичного консенсусу заради реалізації загальносуспільних цілей і національних інтересів. А без цього неможливе й забезпечення національної безпеки.

Національна безпека - це захищеність життєво важливих інтересів особи, держави і суспільства, державних кордонів, територіальної цілісності, суспільно-політичного устрою, культурних цінностей і всього того, що становить основу матеріального і духовного життя країни від внутрішньої і зовнішньої загрози; стан держави, що дає змогу їй зберігати свою цілісність і виступати самостійним суб'єктом системи міжнародних відносин [7, с. 386]. Забезпечення національної безпеки потребує створення необхідної і достатньої сукупності економічних, юридичних, організаційних, політичних, духовних, екологічних та інших умов, що цілеспрямовано формуються системою державного управління для оптимізації становища країни на світовій арені та зростання добробуту її громадян.

Проблема забезпечення національної безпеки країни передбачає глибокий аналіз і врахування загроз, які стоять чи можуть повстати перед країною, а також чинників, які заважають реалізації стратегії національної безпеки. Одним із таких чинників і є політична дестабілізація суспільства, про що переконливо свідчить сумний досвід політичного протистояння в Україні протягом майже усіх 20 років її незалежного існування.

Ключовим елементом національної безпеки є політична безпека. Під нею розуміється комплекс заходів, спрямованих на збереження конституційно легітимізованого політичного ладу тієї чи іншої держави, забезпечення державотворення і конструктивної політики. Сутність політичної безпеки полягає в наявності стійкого політичного суверенітету в галузі міждержавних відносин та політичної стабільності суспільства, яка досягається формуванням стійкої політичної системи [7, с. 502]. Забезпечення політичної безпеки має передбачати виявлення, попередження й усунення факторів, які можуть завдати шкоди політичним інтересам країни, її народу, суспільству, громадянам і які можуть перетворити політику в руйнівну силу, джерело злиденності і нещастя для країни і громадян.

Роль політичної безпеки як фактора забезпечення національної безпеки постійно зростає. Це пов'язано з тим, що, незважаючи на процеси соціалізації політики, демократизації системи влади, відбувається посилення ролі держави, державної влади, політичної системи та й політики взагалі у вирішенні завдань соціально-економічного і духовного розвитку. До того ж у сучасних умовах суттєво зросли можливості влади впливати на поведінку мас, маніпулювати ними.

Водночас влада стає все більш уразливою до проникнення в її структури злочинних елементів, оскільки все ширше застосування в державному управлінні комп'ютерних та інформаційних систем відкриває небачені раніше можливості для електронного проникнення криміналітету у владу. У багатьох країнах світу - і Україна не є винятком - комп'ютерні засоби все більш широко використовуються як зброя у суспільно-політичних, економічних, кредитно-фінансових баталіях.

Існує і багато інших політичних небезпек, що здатні підірвати владу, правовий порядок, породити гострі конфлікти, послабити державу і навіть поставити під загрозу сам факт її існування, звести нанівець можливості контролю за владою з боку громадянського суспільства тощо.

Політична небезпека пов'язується і з політичною нестабільністю суспільства, відсутністю конституційної згоди в ньому. За таких умов виникає соціально-економічна, політична і духовна база гострих соціальних зіткнень. Дослідниками встановлено, що якщо 30% населення не підтримують встановлений правовий порядок і владу, то таке суспільство йде до розпаду. Дані ж соціологічних опитувань в Україні свідчать, що рівень довіри громадськості до владних структур є надзвичайно низьким, фактично критичним.

До числа політичних небезпек, що визрівають сьогодні в Україні, відносять ще й такі, як: підміна інтересів народу, країни корпоративними інтересами правлячої еліти; еволюція демократичних інститутів влади в бік авторитаризму і зростаюче відчуження народу від влади; збереження антидемократичного за своєю суттю, закритого механізму формування зовнішньої і внутрішньої політики; відсутність злагодженої системи стримувань і противаг у системі влади і несформованість механізмів контролю громадянського суспільства за її рішеннями і діями; недостатній рівень політичної відповідальності суб'єктів державної влади й управління; соціально несправедливий курс реформ, що веде до подальшої поляризації суспільства; послаблення опозиції і обмеження можливості її впливу на процеси формування і впровадження державної політики; з іншого боку, неконструктивність позицій і дій цих самих опозиційних сил, які спрямовуються лише реваншистськими прагненнями і характеризуються критиканством.

Обсяг і гострота політичних небезпек підвищує необхідність розробки і застосування механізмів їх подолання, який включає цілий комплекс елементів і їх цілеспрямовану взаємодію. До їх числа належать принципи і концепції (доктрини), на основі яких розробляється система заходів, спрямованих на ліквідацію або послаблення існуючих політичних небезпек; відповідні законодавчі та інші нормативні акти, які створюють необхідну правову основу відповідних дій у зазначеному напрямі; комплекс спеціальних закладів і органів, а також громадських інституцій, покликаних захищати сферу політичних відносин; засоби і методи подолання цих небезпек; критерії оцінки стану політичної безпеки та ефективності її механізмів.

Головними в цьому контексті є заходи, спрямовані на посилення довіри і підтримки рішень і дій влади з боку народу, створення необхідних умов для активного залучення громадськості в процеси формування і впровадження політики, забезпечення можливостей контролю за діями влади з боку громадськості і опозиції, запровадження дійсно демократичної виборчої системи, яка б забезпечила висування до органів державної влади справді

достойних, відданих і відповідальних людей, впровадження системи стримувань і противаг, чітке визначення повноважень і забезпечення балансу гілок влади.

У зв'язку з цим першочергове значення у вирішенні завдань забезпечення політичної безпеки повинно бути віддане розвитку громадянського суспільства, підвищенню політичної культури всіх різновидів національної еліти, особливо правлячої, а також народу в цілому і відповідне підвищення рівня його політичної свідомості.

Безперечно й те, що одним із напрямів боротьби за забезпечення політичної безпеки є досягнення політичної злагоди і політичної стабільності в суспільстві.

Висновки. Між політичною стабільністю і політичною безпекою країни існує тісний діалектичний взаємозв'язок, і реалізація механізмів такого взаємозв'язку виступає запорукою успішного розв'язання існуючих у суспільстві конфліктів і суперечностей за допомогою цивілізованих демократичних методів політичної боротьби, вирішення проблем, які стоять перед суспільством у різних його сферах, забезпечення можливостей прискорення процесу демократизації суспільства і його розвитку в цілому, а, значить, і реалізацію національних інтересів країни.

Водночас доводиться констатувати, що досягнутий в Україні рівень політичної стабільності і особливо політичної безпеки є недостатнім. Зберігається багато загроз політичній безпеці країни, які потребують свого усунення. На жаль, в Україні й досі немає чіткої концепції досягнення політичної безпеки, яка розуміється занадто вузько, найчастіше тільки в контексті державних інтересів або навіть з позицій охорони інтересів правлячої еліти.

Перспективи подальших досліджень зазначеної проблеми. Оскільки політична безпека являє собою складову частину, ключову ланку, стрижень і основу національної безпеки, а політична стабільність виступає як необхідна передумова і механізм її забезпечення, проблема їх взаємозв'язку і взаємодії, їх практичної реалізації потребує серйозної уваги з боку як органів державної влади і управління, так і з боку всіх інших політичних інституцій і, зрозуміло, не може залишатися поза увагою дослідників, які мають надати теоретичне обґрунтування і запропонувати практичні рекомендації в напрямі вирішення завдання забезпечення політичної, а значить і національної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. *Ирхин Ю.* Политология : учебник / Ю. Ирхин, В. Зотов, Л. Зотова. - М. : Юристъ, 2002.
2. *Алисова Л.* Политическая социология / Л. Алисова, З. Голенкова. - 2006. - (Библиотека "Полка букиниста"). - Режим доступа : PolBu.Ru.com

3. Кіндратець О. Політичні зміни і політична стабільність / О. Кіндратець // Політ. менеджмент. - 2005. - № 2(11).
4. Черняев А. Бюрократическое государственное управление как фактор динамики российских системных политических кризисов XX века / А. Черняев // Власть. - 2006. - № 8.
5. Лиханова И. Дестабилизирующие факторы политического процесса и национальная безопасность: современный теоретический дискурс / И. Лиханова // Вестн. Моск. ун-та. - 2004. - № 3. - (Серия 12. Политические науки).
6. Резолюція ПАРС "Функціонування демократичних інституцій в Україні" // Укр. правда. - 2011. - 18 квіт.
7. Політологічний енциклопедичний словник. - К. : Вид-во Генеза, 2004.

Марина Бондаренко,

*аспірант кафедри державної політики та управління
політичними процесами НАДУ*

Перспективи громадсько-політичних рухів як суб'єктної складової еволюції громадянського суспільства

Розглянуто сучасний стан громадсько-політичних рухів як інституту громадянського суспільства, проаналізовано їх розвиток у незалежній Україні. Досліджено перспективи розвитку громадсько-політичних рухів, визначено основні засади побудови демократичної держави.

Ключові слова: громадсько-політичні рухи, держава, громадянське суспільство, демократизація, демократична держава.

It was examined the contemporary state of public and political movements, as the institute of civil society and their development was analyzed in the independent Ukraine. Also the perspectives of development of public and political movements were examined and the bases of building democratic state were defined.

Key words: public and political movements, state, civil society, democratization, democratic state.

Постановка проблеми. Вивчення та дослідження проблем громадянського суспільства є актуальним питанням, якому присвячуються наукові дослідження відомих учених, оскільки воно є першочерговим у побудові демократії. Актуальності набуває проблема суспільної модернізації, що передбачає зміни в структурних зв'язках громадянського суспільства. Особливо це відчувається в країнах, де відбувається реформування тоталітарної спадщини. Розвиток громадянського суспільства в Україні може стати вирішенням багатьох соціально-політичних проблем держави. Вона має підтримувати прагнення суспільства до самоорганізації. Постійний діалог влади й населення забезпечує побудову демократії. Співпраця держави і громадянського суспільства має полягати не лише у висловленні думки громадсько-